

Özdem Sanberk | Sönmez Köksal
Memduh Karakullukçu

DEĞERLER ÇIKARILAR "Nesiller arası bir söyleşi" ve DÖNÜŞÜM

Araştırma
İnceleme

Konuk: Filiz Akın
Editör: Gökberk Kızıltan

Özdem Sanberk, 1938 Ankara doğumludur. Galatasaray Lisesi (1958) ve İstanbul Hukuk Fakültesi (1962) mezunudur. 1963'te girdiği Dışişleri Bakanlığındaki kariyeri boyunca, Bakanlığın merkez ve dış teşkilatlarında bulunduğu görevler arasında Avrupa Topluluğu nezdinde T.C. Daimi Temsilciliği ve Büyükelçiliği (1987-1991), Dışişleri Müsteşarlığı (1991-1995) ve T.C. Londra Büyükelçiliği'ni (1995-2000) saymak mümkündür. Sanberk, 1985-1987 yılları arasında Ankara'da Turgut Özal'ın Dış İlişkiler Danışmanı olarak görev yapmıştır. Özdem Sanberk emeklilik yıllarında, Türkiye ve yurt dışındaki düşünce kuruluşlarında düşünsel etkinliklere, ulusal ve uluslararası konferans ve seminerlere yönetici ve konuşmacı olarak katılım sağlamaya devam etmektedir. Sanberk ayrıca dış politika alanında yazılı, sözlü ve görsel yayın yapan ulusal ve yabancı basın organlarında konuşmalar ve yayınlar yapmaktadır. Sumru Sanberk ile evli olup bir kızı (Nazlı Sanberk Altılar) ve iki torunu (Umut, Tuna) vardır.

Sönmez Köksal, 1940 İzmir doğumludur. Saint Joseph Lisesi (1958) ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (1962) mezunudur. Dışişleri Bakanlığı'na 1963 yılında girmiş 2002 yılında kendi arzusu ile erken emekli olmuştur. Burgaz'da (1974-1976) Başkonsolosluk, Paris'te (1998-2002) ve Bağdat'ta (1986-1990) Büyükelçilik ile Avrupa Konseyi nezdinde Daimi Temsilcilik (1990-1992) görevlerinde bulunmuştur. Köksal ayrıca Dışişleri Bakanlığında kariyerinde Çok Taraflı Ekonomik İlişkiler Genel Müdür Yardımcılığı, AET Daimi Temsilciliği'nde Temsilci Yardımcılığı, Orta Doğu ve Afrika Dairesi Başkanlığı, Siyaset Planlama Başkanlığı gibi görevlerde bulunmuştur. Sönmez Köksal 1992-1998 yıllarında Milli İstihbarat Teşkilatı'nın (MİT) ilk sivil Müsteşarı olarak görev yapmıştır. İstanbul Ticaret Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanlığı ve Işık Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yapmış olan Köksal, Global İlişkiler Forumu Kurucu Yönetim Kurulu üyeliği ve BİLGESAM Stratejik Araştırmalar Merkezi Danışma Kurulu üyeliğinde bulunmuştur. Sinema sanatçısı Filiz Akın'la evlidir. İki kızı (Gizem, Turna), iki de torunu vardır.

Memduh Karakullukçu, Moderatör: 1970 Trabzon doğumludur. Robert Lisesi (1987), Massachusetts Institute of Technology (M.I.T.), Elektrik Mühendisliği (BS- 1991) ve Ekonomi (BS-1991), London School of Economics (LSE), Finans (MSc-1992) ve Columbia Üniversitesi, Hukuk Bölümleri (JD-2000) mezunudur.

Karakullukçu kariyerini öğrenme, anlama, düşünmeyi sevenleri bulup birlikte düşünme ve hayal ettiği farklı kurumları, sistemleri kurma içgüdüleri etrafında şekillendirmiştir.

20'li yaşlarında Londra'da uluslararası finans sektöründe çalışmış, LSE'de öğretim görevlisi olarak kurumsal finans ve türev piyasalar üzerine dersler vermiş, kamu borçlanmasıyla ilgili araştırmalar yapmıştır.

30 yaşında hukuk eğitimini tamamlayıp New York barosuna kaydını yaptırmasının ertesinde ülkesine dönmüştür. İstanbul Teknik Üniversitesinde (İTÜ) Rektör Danışmanı ve öğretim görevlisi olarak çalışmış (2001-2006), lisans seviyesinde “teknoloji, hukuk ve siyaset” ve “küresel makroekonomi ve siyaset” konulu dersler tasarlamış ve vermiştir. Bu dönemde İstanbul'un ilk teknoloji ekosistemi olan İTÜ ARI Teknokent'in Kurucu Genel Müdürlüğü görevini yürütmüştür (2002-2006).

2009 yılında ikinci kurum oluşturma sürecine başlamış, Türkiye'nin, küresel gündemin tartışıldığı platformlarda daha etkin temsil edilmesi amacıyla kurulan Global İlişkiler Forumu'nun (GİF) Kurucu Yönetim Kurulu Üyesi (2009-...) ve Kuruluş Başkanlığı (2009-2019) görevlerini üstlenmiştir. Gençlere yönelik kurduğu programları bu dönemde GİF çatısı altında yürütmüş, uluslararası toplantılarda teknoloji, ekonomi, siyaset arakesitinde 60'ın üzerinde konuşma yapmıştır.

Karakullukçu, farklı alanlarda üç yeni kurumun oluşması için emek vermeye, gençlerle birlikte düşünmeye ve uluslararası platformlarda küresel gündemle ilgili katkı yapmaya devam etmektedir.

Filiz Akın, Konuk: 1943 Ankara doğumludur. 1960'ta Ankara TED Koleji'nden mezun olmuştur. DTCF Arkeoloji Bölümü 2. sınıfta okurken ayrılıp, sinemaya geçmiştir.

1961-62'den itibaren yaklaşık 15 sene Türk Sineması'nda 117

film yapmıştır. En son 9 bölümlük “Geçmiş Bahar Mimosaları” televizyon dizisinde oynamıştır.

Sönmez Köksal’la evlidir. Oyuncu İlker İnanoğlu’nun annesidir.

Gökberk Kızıltan, Editör: 1991 Ankara doğumludur. Charles de Gaulle Lisesi (2009), Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi bölümü (lisans – 2013) ve Edinburgh Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümü (yüksek lisans - 2014) mezunudur. Yüksek lisans eğitimini tamamladıktan sonra; erişebildiği için şanslı hissettiği eğitimini ve edindiği donanımları insanlığın, dünyanın ve ülkesinin yararına kullanabileceğini düşündüğü alanlarda kariyerini oluşturmaya odaklanmıştır

2014-2019 yılları arasında Global İlişkiler Forumu isimli düşünce ve araştırma kuruluşunda araştırmacı ve editör olarak görev almıştır. Burada yeni teknolojilerin teşkil ettiği küresel risklerden, büyük güç mücadelesine kadar birçok alanda toplantılar düzenlemiş ve araştırmaların içinde bulunmuştur. 2019’dan bu yana danışmanlık ve iş geliştirme alanlarında çalışmaktadır. Uzun seneler hayallerini süsleyen diplomathği, mesleğin en prestijli dönemlerinde yapmış, öykünülen görevlerde sorumluluk üstlenerek Dışişleri Bakanlığı’nun en etkin yıllarının şekillenmesinde söz sahibi olmuş çok kıymetli iki Büyükelçiyle bu söyleşinin parçası olmaktan kişisel bir mutluluk duymaktadır.

Değerler, Çıkarlar ve Dönüşüm
Nesiller arası bir söyleşi

DEĞERLER, ÇIKARLAR VE DÖNÜŞÜM

Nesiller arası bir söyleőü

Konuőmacılar: Özdem Sanberk, Sönmez Köksal

Moderatör: Memduh Karakullukçu

Editör: Gökberk Kızıltan

Yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ő.

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / Haziran 2021 / ISBN 978-605-09-8411-8

Sertifika no: 11940

Kapak tasarımı: Serçin Çabuk

Baskı: Ay-Han Matbaası

Mahmutbey Mah. 2622 Sok. No: 6/31

Bağcılar - İSTANBUL

Tel. (212) 445 32 38 / Faks (212) 445 05 63

Sertifika no: 44871

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ő.

19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 3, Kat 10, 34360 ŐiŐli - İSTANBUL

Tel. (212) 373 77 00 / Faks (212) 355 83 16

www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

Değerler, Çıkarlar ve Dönüşüm

Nesiller arası bir söyleşi

Özdem Sanberk | Sönmez Köksal
Memduh Karakullukçu

Konuk: Filiz Akin
Editör: Gökberk Kızıltan

İçindekiler

Önsöz.....	15
Teşekkür	19

I. Teoriden Uygulamaya Türkiye'nin Dış Siyaseti

1 / Cumhuriyet'in Dış Siyaset Felsefesi: Barış Vizyonu ve Pragmatizm	23
A) Cumhuriyet dış siyasetinin temel dinamikleri	23
1) Sabit hedefler ve vizyon.....	23
2) Barışçıl olmak ve barışçıl algılanmak	28
B) Dış siyasete coğrafyanın dayattığı sınırlar	31
1) Barış arayışı ve coğrafya ilişkisi.....	31
2) Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyada barışı aramak	33
C) Dış siyasete güçler dengesinin dayattığı sınırlar.....	34
1) Türk dış politikasında pragmatizm.....	34
2) ...ve istisnalar.....	35
3) Taraf seçme mecburiyeti ve pragmatizmde pragmatik olmak.....	36
2 / Türkiye Cumhuriyeti'nin Değişme ve Değişememe Dinamikleri.....	41
A) Değişime direnen toplumsal fay hatları	41
B) Toplumun gölgesinde değişimi talep edemeyen birey	46
C) Bireyin aidiyet arayışı, cemaatler ve evrensel hukuk normlarına erişmek.....	50
D) Dirençlere rağmen değişim: Liderlerin rolü	58
E) Dirençlere rağmen değişim: Dış etkenlerin rolü.....	61
3 / Modernite: Değerler, Çıkarlar ve Gelecek Kuşaklar	66
A) Tarihsel süreçte aydınlanma düşüncesi: İnsani idealler ve terakki.....	66

- B) Çıkarlar-değerler ikileminin çerçevesi ve geleceği.....68
 C) Eskiyen aydınlanma değerlerini yenilemek, nesiller ötesi düşünmek.....72
 D) Çelişen değerler arasında seçim yapmak75
 E) İkinci aydınlanma yolunda Türkiye.....80

4 / Değerleri Merkeze Taşıyan Toplumsal Dönüşüm 84

- A) Eşitsizliklere karşı yükselen toplumsal dip dalga.....84
 B) Değerlerin dönüşümünde cinsiyet eşitliği88
 C) Değerlerin dönüşümünde sanat91
 D) Değerlerin dönüşümünde liderlerin rolü.....93

5 / Tarihsel Dönemeçleriyle Cumhuriyet Dış Politikasını

Düşünmek 97

- A) Devamlılık ve Dönemsellik.....97
 1) Türk dış politikasında dönemsellik ve süreklilik.....97
 2) İç siyasi önceliklerde değişim, dış politikada dönemsellik101
 3) Soyut hedeflerde süreklilik, somut hedeflerde pragmatizm108
 B) Türkiye'nin bölgesel ilişkilerinde dönemselliği ve sürekliliği test etmek113
 1) Batı'yla ilişkiler: Dönemsel sarsıntılar, kalıcı bağlar113
 2) Orta Doğu'yla ilişkiler: Tarafsızlıkta ve Pragmatizmde süreklilik120
 C) 1970'ten 2020'ye dönemsellik ve süreklilik.....122
 1) 24 Ocak Kararları ve 12 Eylül Darbesi: Dış politikada ekonomi öncelikli döneme geçiş122
 2) Soğuk Savaş'ın sonu: Dış siyasette yeni bir dönem ve Orta Asya137
 3) 2010 ve sonrası: Dış siyasette temelden dönüşüm?.....152
 D) Lider, süreklilik ve dönemsellik ilişkisi155

II. Güncel Sorunlar ve Dış Siyaset 159

6 / Küresel Güç Mücadelesinin Evrimi ve Yaptırımlar: Orta

Doğu'ya Yansımaları, Türkiye'nin İkilemleri 161

- A) Hasis çok kutupluluk.....161
 B) Orta Doğu'da güvenlik, demokrasi ve belirsizlik171
 C) Ekonomik yaptırımlar müttefikler arası mücadelenin yeni silahı mı?.....181

1) Uluslararası siyasetin bir aracı olarak yaptırımlar	181
2) Türkiye ve yaptırımlar.....	189
D) Güç, aklındaki söylemek mi, aklındaki yapabilmek mi?	195
E) Keskin retorik ve uzun vadeli çıkarlar arasında Türkiye'nin barışçılık algısı.....	198
F) Liderler dönemi.....	207

7 / Dış Siyaset Bağlamında Çevre-Enerji Politikaları ve AB İlişkileri Bağlamında Doğu Akdeniz 210

A) Dış siyaset bağlamında çevre ve enerji politikaları.....	210
1) İç siyasetten küresel işbirliğine çevre politikaları.....	210
2) Enerji siyaseti: Kalıcı altyapılar, bağımlılıklar, uzun soluklu politikalar.....	212
3) Enerji politikası-dış siyaset ilişkisi: Körfez Savaşı ve sonrası	217
B) AB ilişkileri bağlamında Doğu Akdeniz	223
1) Doğu Akdeniz ve doğalgaz paylaşımı konusu	223
2) Doğu Akdeniz'in stratejik kalbi Kıbrıs	225
3) Avrupahlık kimliği ve Türkiye	236

III. Kurumlar ve Dış Siyaset 241

8 / İstihbarat..... 243

A) Devletin kurumsal yapısında istihbaratın yeri ve politika yapımında rolü.....	243
B) Dünyada teşkilatların görev tanımı genişliyor mu?.....	247
C) Değişen koşullarda güvenlik-özgürlük terazisi: Yeni denge arayışı.....	252
D) İstihbarat: yürütmeye yakın ama tarafsız	255
E) İstihbaratın toplumsal algısı.....	257

9 / Diplomasinin ve Diplomatlığın Evrimi 259

A) Kamu diplomasinin artan önemi.....	259
B) Ne kadar değişse de merkezde insan olan bir sanat	263
C) Dışişlerinde söylem özerkliği	267
D) Hızlanan dünyada diplomasi	269
E) Dışişlerinin kurumsal hafızası.....	272
F) İnsan kaynaklarında çeşitlilik ve temsiliyet	275
G) Kariyer memuriyeti, atanmışlık tartışması	277
H) Dışişlerinde düşünce kültürü.....	279

İ) Genişleyen faaliyet alanları, kurumsal yapıda değişim ihtiyacı	284
---	-----

IV. Geleceği Düşünmek ve Dış Siyaset.....287

10 / Geleceğe Hazır Olmak 289

A) Teknolojik ilerlemelerin haritasını hayal etmek	289
B) Teknoloji rekabetiyle şekillenen küresel güç mücadelesi ve Türkiye.....	299
1) Teknolojide ABD-Çin rekabeti ve küresel sistemin ikiye bölünmesi	299
2) Teknolojik kutuplaşmada Türkiye ne yapmalı?	303
3) Küresel rekabet döneminde teknoloji şirketleri - kamu ilişkisi	313
C) Teknolojik gelişme, toplumsal yansımaları ve Türkiye.....	317
1) Sosyoekonomik riskler: Otomasyon, sosyal hareketlilik ve göç	317
2) Güvenlik riskleri ve ikilemleri.....	324
3) Küresel ortak varlıklar, teknolojik fırsatlar ve riskler.....	334
D) Türkiye'nin teknolojik dönüşümünü hayal etmek.....	336

Önsöz

Yaşadığımız dünyayı anlamak, anlamlandırmak ve yüklediğimiz anlamlarla tutarlı şahsi ve toplumsal tercihler yapabilmek birçoğumuz için vazgeçilmez bir arayış. Bu arayış, sürekli gözlem yapmayı, dinlemeyi, okumayı, tecrübe etmeyi, bazen yalnız, bazen güvendiğimiz dostlarla birlikte düşünüp düşündürmeyi gerektiren içgüdüsel bir merak ve sorumluluğun yansıması.

Bu kitap böyle bir arayışın, yaşanmışlıklara dayalı toplumsal gözlemlerden, tespitlerden yola çıkarak Türkiye'nin, insanlığın geleceğini düşünme, önümüzdeki tercihleri hayal etme ve hazırlıklı olma arayışının mütevazı bir çabası.

Kitabın arka planında, on sekiz aya, farklı mekânlara ve farklı mevsimlere yayılmış, içten ve içerikli yedi uzun sohbet var. Söyleşinin öncesinde, katılanların on seneyi aşkın bir süre birlikte enerjiden güvenliğe, teknolojiden ticarete birçok alanda Türkiye'nin dünyayla nefes alması, bilgiyle ve birikimle dünyada kendini iyi ifade etmesi için verdikleri ortak çaba var. Daha derinlerde, çok kıymetli iki diplomatın Türkiye'yi temsil ederken yaşadıkları tecrübeler, biriktirdikleri gözlemler, düşünceler ve dostlukları var. Dolayısıyla bu kitabın ruhunda, içindeki gözlem ve fikirlerin ötesinde, doğum yılları 1938 ile 1991 yılları arasında serpiştirilmiş üç neslin, Türkiye ve dünyanın geleceği için düşündüklerini, öngördüklerini, hayal ettiklerini birlikte anlama ve anlamlandırma çabası var.

Zamanın akışına uzaktan bakıp tarihin bütününe görmek henüz mümkün olmadığı için geçmişle gelecek arasındaki benzerlikleri, farklılıkları görmek, neye devam edip neden vazgeçmek

gerektiğine karar vermek kolay değil. Bazen yaşanmış tecrübeleri yok sayıp tarihin sınamalarına kendimize has sandığımız ama muhtemelen defalarca denenmiş başarısız yöntemlerle cevap vermeyi tercih ediyoruz. Bunun sonucunda ise aynı hataları tekrarlıyor, zaman kaybediyoruz. Bazen de yeniyi yok sayıp, geçmişten gelen alışkanlıklara ısrarla bağlı kalmak istiyoruz. O zaman da tarihin beklenmedik dönemeçlerinde savruluyoruz. Dengeyi bulmak kolay değil. Tecrübelerin, yaşadıkları zamanın özel şartlarından ayrıştırılıp, özenle damıtılması ve bugünün tercihlerinin, yarının hayallerinin üzerine doğru miktarda damlatılması başlı başına bir sanat. Bu sanat, zamanın akışına uzaktan bakma gayretini, kalıcı olan ile değişken olanı, yapısal olan ile dönemsel olanı ayrıştırabilme gerektiriyor.

Bu kitapta, çok saydığım, çok değer verdiğim, çok sevdiğim üç büyüğüm ve takvim yaşı benden küçük olsa da olgunluk yaşı çok ileride olan kıymetli genç bir dostumla birlikte Türkiye için hayal ettiğimiz güzel günlere giden yolda faydası olur ümidiyle geleceğin dünyasını düşündük. Türkiye'nin geleceğin belirsiz dönemeçlerini yavaşlamadan, yolun eğimini hesaplayarak, maharetle geçebilmesi için damıtılan tecrübelerin ne ifade edebileceğini sorguladık. Elinizde tuttuğunuz veya ekranda okuduğunuz bu kitapta bunu başardığımızı söylemek iddialı olur ama niyetimiz ve hedefimiz buydu.

Ancak belki çabamızın daha da önemli olan yanı tarihin bu kadar hızlı aktığı bir dönemde, nesiller arası düşünebilmenin önemini, değerini gösterebilmek ve nasıl yapılabileceğine dair bir örnek sunabilmektir. Yurt içinde ve dışında yeni teknolojilerin heyecanıyla büyüyen genç dimağların nefes alma alanını daraltmadan, omuzlarına ağırlık yüklemeyen, onlara önceki yüzyılların insan zaaflarını, insanlık trajedilerini, ulusal doğru ve yanlışlarımızı anlatabilmeyi önemsedik. Aynı zamanda, hayatını yirminci yüzyılın hatıraları, hesapları, korkuları ve normlarıyla yaşamış önceki nesilleri ülke için yeni hayallerle, yeni değerlerle, yeni ümitlerle heyecanlandırmanın önemli olduğunu düşündük. Bu kitabın, nesiller arası düşünmenin, ülkeyi sevip sahiplenmenin, zaman ötesi ortak değerlerde buluşabilmenin yöntemleriyle ilgili ipuçları içerdiğini ümit ediyoruz.

On sekiz ay süren düşünsel seyahatimizin en şanslı yolcusu

bendim. Eşsiz yol arkadaşları ile birlikte geniş bir tarih ve coğrafyada gezme imkânı buldum. Senelerdir zihnimde gitmek istediğim yerlere ve Türkiye ile ilgili merak ettiğim düşünsel fay hatlarına mesleklerinin en iyi temsilcileriyle yolculuk ettim.

Değerli Büyükelçi Özdem Sanberk, sevgili Özdem Bey, bana ülke için nesiller arası düşünmenin, tecrübe aktarmanın, birlikte çalışmanın önemini ve değerini ilk gösteren büyüğümdür. Yirmi beş sene önce Londra'da genç bir öğrenciyken Türkiye konulu kapsamlı bir konferans düzenlemek için Büyükelçiliğin kapısını çaldığımda, beni hiç tanımamasına rağmen bana her açıdan destek olan, ülkenin çıkarına hizmet ederken makam ve yaş hiyerarşileriyle vakit kaybetmeden, ortak hedefe iyi niyet ve ciddiyetle gitmenin esas olduğunu gösteren diplomattır. Seneler içerisinde ruhu ve zihni hiç yaşlanmadığı, gelecek nesillerin sorunlarını bugünün sorumluluğuyla düşünüp hissetmeye devam ettiği için, genç nesillere yaşadıkları dönemin ötesine uzanmanın gereğini ve değerini doğallıkla anlatabilen, yeniliğe değişime açık olmaları için varlığıyla onlara örnek olan kişidir.

Değerli Büyükelçi Sönmez Köksal, sevgili Sönmez Bey, entelektüel temellerimin artık şekillendiğini sandığım kırklı yaşlarda benim düşünme alanımı zorlayan ama en önemlisi Türkiye'nin devlet geleneğinin iç tutarlılığını anlamamda belirleyici olan diplomat, tecrübelerin titizlikle ve sağduyuyla nasıl damıtılabildiğini, bilginin bilgeliğe nasıl dönüştürülebileceğini bana gösteren büyüğümdür. Üzerinde çalıştığımız nice projede ve metinde kavramsal çerçevenin bütünlüğünden her satırdaki ifadenin netliğine kadar düşünme süreçlerinin tüm aşamalarında gösterdiği özenden hep ilham aldım. Ortak aklı nesiller arası aktarmak için yaptığım her işte içten desteğini ve teşvikini hissettim.

Sevgili Sönmez Bey ve sevgili Özdem Bey, ülke sevgileriyle, düşünme süreçlerindeki meraklarıyla, özenleriyle, evrensel değerlere ve özgürlüklere bağlılıklarıyla, geleceği düşünme ve geleceğe hazırlanma konusundaki kararlılıklarıyla bu kitapta çıktığımız yolculukta bize yol gösterdiler, rehberlik ettiler. Her ikisinin de tevazuyla, özveriyle, içtenlikle ördüğü nesiller arası bağlar arkadan gelen nesillere eşsiz bir örnek teşkil ediyor.

Söyleşilerde genç nesli temsil eden Gökberk Kızıltan, sevgili Gökberk, bu kitabın her aşamasında beraber çalıştığım, yaşının ötesinde bilgi ve sağduyu sahibi, kavramları örmekte olağanüstü yetenekli, ifadelerle bir kuyumcu hassasiyetinde şekil verebilen genç bir dimağ. Neslinin şekil vereceği dünyada sosyal adaleti, özgürlüğü, karşılıklı saygıyı tüm gücüyle savunacak, kendisinden büyük insani hedeflere katkı yapmaktan asla vazgeçmeyecek bir genç. Ve tabii fikirlerin gücüne inanan, toplumların düşünerek, tartışarak güçlendiğini bilen ve kitabın yazılma sürecinin her aşamasında heyecanımızı, emeğimizi ve sevdiğimiz ülkemiz için ümitlerimizi paylaştığım genç yol arkadaşım.

Kıymetli Filiz Akin, sevgili Filiz Hanım, söyleşilerimizin nesiller üstü konuğuydu. Sanatçı hassasiyetiyle, insanı ve toplumu kucaklayan açık algısıyla, yaşam dediğimiz tecrübeyi derinlemesine hissetmesini sağlayan sevgiden beslenen varlığıyla, sohbetlerimizin bizi biz yapan insani duyarlılıklarla, vazgeçmememiz gereken toplumsal değerlerle zenginleşmesini sağladı. Sönmez Bey ile birlikte bizleri misafir ettikleri her söyleşide bize, düşüncelerin nasıl içtenlik, zarafet ve duyarlılıkla çevrelendiğinde anlamlandığını, daha derin gerçeklik kazandığını hissettirdiler.

İşte ben bu denli kıymetli yol arkadaşlarıyla bu eşsiz düşünsel seyahate çıktım. Elinizdeki kitap bu seyahatin güncesi. Türkiye'nin ve insanlığın geleceğinde güzel günler olmasını hayal eden üç neslin ortak arayışı, yol boyunca tecrübelerinden süzdüklerini birbiriyle paylaşarak yaşanmışlıkları ve yaşanacakları anlamlandırma çabaları.

Sürecin başından itibaren zamana uzaktan bakmaya, geçmiş ve geleceği konuşurken bugünün gündeminden ve yaşadığımız dönemin çekim alanından hep uzak durmaya çalıştık. Son söyleşimizi 30 Ocak 2020 tarihinde yaptık ve güncemizi o gün tamamladık. Hemen ardından gelen pandemiyle birlikte dünya şüphesiz çok değişti. Düşündüklerimiz, konuştuklarımız, geçmişi geleceği anlama çabamız pandemi tecrübesi neticesinde değişir miydi, ne yönde değişirdi bilmek zor.

O yolculuğu da bizden sonra gelecek seyyahlara bırakmayı tercih ettik.

Teşekkür

Değişik zaman dilimlerinde, sık sık beraberce Türkiye ve dünya gündemini tartıştığımızda, konuları daha çok kuşaklararası etkileşim ve zaman kavramı boyutuyla ele alan Memduh, bu tartışmalarımızı bir kitapta toplama fikrini ortaya attı, sorumluluk üstlendi ve bizi sürekli teşvik etti.

Bu fikir zamanla şimdi okumaya başlayacağınız çok katılımlı bu söyleşi kitabına dönüştü.

Memduh, mühendis ve hukukçu düşünce yapısı, genç yaşta olağanüstü birikimi ve tahlil yeteneğiyle her defasında bizleri yepyeni fikir ve gelişme ufuklarına taşıdı. Tartışmalarımızda biz yaşamışlıklarımızı ve tecrübelerimizi aktarırken o bizlere geleceğin ışığını tuttu.

Bu Kitap'la, bizlerin geçtiğimiz Yüzyılın ilk yarısında başlayan hayat serüvenimizle Memduh ve Gökberk sayesinde 21. Yüzyıl'ın gelecek on yılları ve dolayısıyla ülkemizin gelecek kuşakları arasında mütevazı bir zaman köprüsü kurulmuş oldu.

Devlet'e uzun yıllar hizmet etmiş kimseler olarak, ülkemizin gelecek kuşaklarını bekleyen büyük değişim ve dönüşümleri, ümit ve umutlarımızı geçmişimizle harmanlayarak ifadeye çalıştık.

Bu çalışmanın başından itibaren çok genç ve yetenekli arkadaşımız Gökberk Kızıltan her an yanımızdaydı. Kayıtlı konuşmaları büyük bir sabırla çözüp, insicam kazandırmak için olağanüstü bir gayret ve titiz çaba gösterdi.

Her ikisine de yürekten teşekkür borçluyuz.

I. Teoriden Uygulamaya Türkiye'nin Dış Siyaseti

Cumhuriyet'in Dış Siyaset Felsefesi: Barış Vizyonu ve Pragmatizm

A) Cumhuriyet dış siyasetinin temel dinamikleri

1) Sabit hedefler ve vizyon

MK: Dış siyaset, doğası gereği çok boyutlu, çok değişkenli bir olgu. Son 12 senedir birçok defa sizlerle dış siyasetin farklı yönlerine dair uzun sohbetler yaptık. Bu sohbetlerimizde sık sık, dış siyasetin arka planındaki düşünsel çerçeveyi anlayabilmek için konuyu matematiksel bir netliğe indirgeme gayreti içinde oldum. Zor bir arayış olduğunun farkındayım ama yine de bu soruyu sorarak başlamak isterim. Cumhuriyet dönemi dış siyasetinin arkasındaki düşünce sistematiğini özetlemek istesek nasıl ifade edebiliriz?

SK: Soruna cevap vermeden önce bir hususu özellikle vurgulamak isterim. Dış politika tek başına bir amaç değildir. Dış politika, yapmış olmak için yapılmaz ve bir ulusun amaçlarına ulaşmak için kullanılan araçlardan en önemlisidir. Bu açıdan bakınca bence güvenlik, ekonomik kalkınma ve demokrasi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana iç ve dış politikalarının ana üç önceliğidir. Burada ekonomik kalkınma benim için bireyin refah arayışını da içeren bir kavram.

Bu üç kavramın çizdiği çerçeve adeta bizim büyük stratejimiz (*grande stratégie*). İç ve dış gelişmelere paralel olarak bu üç önceliğin kendi aralarında zaman zaman yer değiştirdiğine şahit oluyoruz. Mesela son yıllarda, yaşadıklarımızın bir kez daha gösterdiği gibi, kimi zaman bunlar arasında güvenlik ön plana çıkıyor ve diğer iki önceliği etkiliyor. Haliyle Cumhuriyet'in ilk döne-

mindeki güvenlik anlayışı ile 2019'daki güvenlik anlayışı aynı değil. Dolayısıyla bu aşamada güvenlik derken kavramın içeriğinin son dönemlerde kazandığı değişik tanımlamalara takılmadan, en yalın haliyle düşünelim.

Güvenliği sağlamak, ekonomiyi geliştirmekten ve her bakımdan güçlü olmaktan geçiyor. Hatırlanacağı üzere, bir ara Türkiye'de, "Ekonomik güç mü, yoksa Silahlı Kuvvetler'in gücü mü daha önemlidir?" diye bir tartışma açılmıştı. Çok net olan bir husus, ekonomi sağlam temellere oturtulup sürdürülebilir kılınmadan, Silahlı Kuvvetler'in güçlü olmasının ve dış politikanın ulusal çıkarlar doğrultusunda yönlendirilmesinin pek mümkün olmadığıdır.

Şüphesiz, ekonomi ve güvenlik alanında gelişmeyi demokrasi içinde yürütebilme becerisini göstermek de ayrıca önemli. Mesele iç güvenliği sağlamanın yolu laik, özgürlükçü demokrasi ve sosyal hukuk devleti olmaktan geçiyor. Bu tanımlamaya katılımcılık, çoğulculuk, hesap verilebilirlik, saydamlık, kapsayıcılık, iyi ve etkin yönetim gibi nitelikleri de katmak gerekir. Ben demokrasiye her atıfta bulunduğumda hep bu belli başlı nitelikleri haiz, dışlayıcı değil kapsayıcı olan demokrasiyi anlıyorum. İçimizi kemiren mezhepsel, etnik ve ideolojik fay hatlarının ortadan kaldırılmasının ve güçlü bir toplum olarak iç güvenliği sürekli kılmanın yolu demokrasinin tam kurallarıyla uygulanmasından geçiyor.

Tabii başta andığım üçlü bileşenin yani güvenlik, kalkınma ve demokrasinin, olmazsa olmazı ve gerçekleşmesinin ana aracı ülkenin iç ve dış barışının sağlanmasıdır. Dış politikayı bu barış arayışı bağlamında düşünmek gerekir. Barış arayışında dış politikaya ek olarak askeri güç ve yumuşak güç de devreye girer.

Dolayısıyla senin soruna dönersek, Türk dış politikasının demokrasi, ekonomi ve güvenliği eşzamanlı ve dengeli bir kurguyla planlaması ve uygulaması bana göre yaşamsal. Türkiye'de bu önceliklerin iç ve dış politikadaki "modus operandi"si yani siyasi ve diplomatik eyleme dönüşmesi "yurtta sulh cihanda sulh" ilkesi olarak ifadesini bulan barış arayışı etrafında somutlaşmıştır.

MK: Andığınız üç unsurun uygulanmasında her biri kendi faaliyet alanında uzmanlaşan kuvvetli devlet kurumları görev üstleniyor. Böyle bir kurumsal ayırışma düzeninde her kurumun ken-

di üstlendiği görevi en iyi şekilde ifa etmesi bu dengeyi sağlamak için yeterli midir? Yoksa dengeyi sağlamak için siyaseten özel bir çaba gerekir mi?

SK: Her kurumun üstlendiği görevi en iyi şekilde ifa etmesi elbette önemli. Siyaset oluşturma süreçlerinin normal işlediği dönemlerde, kendi alanlarında uzmanlaşmış kurumlar arasında rekabet ve farklılaşma olur, bu olağan ve hatta sağlıklı bir durumdur. Burada siyasi karar verici dengeyi sağlamakla görevlidir. Ancak Türkiye'nin içinden geçtiği olağanüstü dönemlerde, kurumlar arası dengelerin bozulduğuna ve bunun güvenlik, kalkınma ve demokrasi arasındaki dengeyi etkilediğine şahit olduk.

Bahsettiğimiz üç unsur birbirine yakından bağlı ve bu sebeple aralarındaki denge önemli. Ne zaman ki demokrasi inkıtaa uğradı, ekonomik gelişme ve güvenlik etkilendi. Ne zaman ki güvenlik açısından bir sorun çıktı, o zaman ekonomik gelişmemiz ve demokrasimiz etkilendi.

Mesela hiç unutmuyorum Orta Doğu Dairesi Başkanlığım sırasında (1978-1980) Kara Harp Okulu'nda verdiğim 12 Eylül öncesi bir konferansta yine bu üçlü sacayağı modelini kullanmıştım. Tam 12 Eylül öncesi olduğu için benim demokrasiyi bu kadar ön plana çıkarmam anladığım kadarıyla üst kademedeki belirli bir rahatsızlık yaratmıştı. O zamanki Harp Okulu yetkilisinin, "Acaba bu genç arkadaşlara daha farklı bir şeyler söyleseniz daha iyi olmaz mıydı?" dediğini hatırlıyorum.

MK: Dolayısıyla bu üçlemde sacayaklarından biri zaafa uğradığında diğerlerine de zarar veriyor. Peki, ayaklardan biri düzelmeye başladığında diğerleri de düzelmeye sürecine giriyor mu?

SK: Evet, karşılıklı etkileşim içinde birbirlerini aşağıya veya yukarıya doğru çekiyorlar.

MK: Dış siyasetin arka planındaki düşünce sistematiğini anlama çabama dönersem; Sönmez Bey'in çizdiği çerçevede güvenlik, kalkınma ve kapsayıcı demokrasi ana öncelikler. Barış arayışı bu üçlüye hizmet ediyor. Dış siyaset, askeri güç ve yumuşak güç ise bahsedilen bu barış arayışının araçları. Özdem Bey, siz bu çerçeveye hemfikir misiniz?

Elinizdeki kitabın konusu, iki emekli diplomatın devlet hizmetinde geçirdikleri kırk yıla yakın sürede biriktirdikleri yaşamışlıklar ve bunlardan hareketle ortaya koydukları gözlemlerden oluşuyor. Bu gözlemler, teknoloji, ekonomi ve güvenlik ara kesitinde uzmanlaşmış ve önde gelen uluslararası düşünce kuruluşlarında bu konuda birçok oturuma katılmış ve yönetmiş moderatörümüzün sorularına verdikleri yanıtlarla kelimelere dökülüyor. Bu kapsamlı sohbet, tanınmış bir sanatçımızın değerler konusundaki katkılarıyla daha da zenginleşiyor.

Gündelik siyasetin dışında yazılan bu kitapta yazarlar, 1900'lerden 2010'lara uzanan zaman diliminden ve burada biriktirdikleri gözlemlerinden yola çıkarak, yakın ve uzak gelecekteki dünyayı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışıyorlar.

Yazarların bu kitap etrafında buluşması, 21. yy'ın ilk çeyreğinde dünyanın siyaseti, ekonomiyi, güvenliği ve çevreyi kapsayan çoklu bir belirsizlikle karşı karşıya kalması oldu. Bu krizin bilim ve teknolojideki köklü değişimle ve beraberinde gelen umutlarla aynı zamanda yaşanması tabloyu daha da karmaşıklaştırıyor. Yazarlar bu değişimi ve süreçte yaşanacak değerler ile çıkarlar dengesinin muhtemel evrimini değerlendiriyorlar.

21.yy dünyasında bizleri bekleyen gelişmeler, tehditler ve fırsatlar hakkında bir fikir edinme ihtiyacı duyan okuyuculara, gündelik bir dille, tartışmaya açık bilgi ve düşünce öğeleri sunan bu kitap, akademik bir eser, bir araştırma, siyasi bir belge, bir parti programı, bir yol haritası veya herhangi bir ideolojinin savunucusu değil; telekten kuantum bilgisayarlara, Kıbrıs'tan Crispr'a, bir insan ömrüne sığmış geçmiş ve gelecek büyük değişimlerin, tecrübeler ışığında değerlendirildiği bir arayışın izdüşümü.

tavsiye edilen
KDV'siz
satış fiyatı

₺ 44

ISBN 978-605-09-8411-8

ISBN 978-605-09-8411-8

9 786050 984118

Doğan
Kitap